

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО

До
Председателя на научното жури
за провеждане на защита
на дисертационен труд,
определено със Заповед №3225/20.12.2019 г.
на Зам.-ректора по НИД на УНСС

СТ А Н О В И Щ Е

От: Доц. д-р Искра Маринова Пантелеева
Стопанска академия „Димитър А. Ценов” – Свищов
Професионално направление 3.8. Икономика
Научна специалност: Икономика и управление (Индустрия)

Относно: Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“**,
в професионално направление 3.8. Икономика, по научна специалност
„Икономика и управление (Управление н човешките ресурси)” в УНСС

Автор на дисертационния труд: Мария Йорданова Митева
Тема на дисертационния труд: „Оценяване на ефективността на обучението на човешките
ресурси в бизнес организации”

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед №3225/20.12.2019 г. на Зам.-ректора по НИД на УНСС.

1. Информация за дисертанта

Дисертантът Мария Йорданова Митева се е обучавал по докторска програма към катедра „Индустриален бизнес” на УНСС по научна специалност „Икономика и управление (Управление н човешките ресурси)” съгласно Заповед на Зам.-ректора по НИД на УНСС №1062/10.05.2013 г. Обучението е осъществено в редовна форма през периода 16.04.2013 г. – 16.04.2019 г., а през периода от 16.04.2019 г. до 16.04.2020 г. то трансформирано в задочна форма на обучение. Срокът на докторантурата е удължен поради следните обстоятелства: прекъсване по причина майчинство, удължаване на срока с една календарна година и трансформиране на формата на докторантурата. Научен ръководител на дисертанта е гл. ас. д-р Вяра Георгиева Милушева. На база положително решение на катедра „Индустриален бизнес“ за готовността за защита на дисертационния труд, Мария Митева е отчислена с право на защита, считано от 04.12.2019 г. със Заповед на Ректора на УНСС № 3225/20.12.2019 г.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд е в обем от 252 стр., от които 237 стр. основен текст. В структурно отношение дисертацията се състои от увод, три глави, заключение, списък с използвана литература, списък на таблиците, списък на фигурите и приложения.

В **увода** е подчертана актуалността на темата, изведена на базата на множество аргументи и позовавания на достигнато и потребното научно познание по проучваната проблематика. Дефинирани са кратко, точно и ясно целта, обектът, предметът, задачите, основната теза и под-тезите, ограниченията и използваният инструментариум. В целта е възможно леко коригиране, предвид етимологична и функционална коректност на използваните понятия.

Проблематиката е широко дискутирана в икономическата литература и присъстваща сред приоритетите на множество стратегически документи в национален и европейски план. Дисертантът е обосновал достатъчно аргументирано нейната безспорна **актуалност**.

Целта на дисертационния труд е формулирана ясно и точно. **Задачите** позволяват постигането на основната цел и доказването на изследователските теза и под-тези. Те са свързани с проучване и анализ на натрупаното до момента научно познание, формулиране на авторови виждания и приноси, апробация на авторовите идеи и възможности за приложение и дисеминация на постигнатото.

Обект на изследването е обучението на човешките ресурси както системен процес на обогатяване на знанията, уменията и нагласите от позициите на конкретни длъжност, звено и организация, а **предмет** на изследването – теоретични, методически и приложни аспекти на оценката на процеса на обучение, насочена към подобряване на неговата ефективност. Обектът и предметът пряко кореспондират в съдържателно отношение с представените в дисертационния труд основни теоретични моменти и емпирични проучвания.

Тезата на дисертационния труд е със следната формулировка: Независимо от многоаспектността и комплексността на обучението и учебните програми, те могат да бъдат успешно управлявани чрез прилагане на подходящ методически инструментариум за анализ и оценка, като по този начин се подобрява ефективността на обучението в бизнес организациите. Тя е декомпозирана в **три под-тези**, които спомагат за по-лесното ѝ и последователно развитие и доказване в рамките на отделните глави на разработката.

В дисертационния труд е използван **методологичен и методически инструментариум** с разнороден характер и широк обхват, адекватно избран и удачно приложен в съответните части на научната разработка.

Структурата на изложението е логически издържана, балансирана от гледна точка на обем, позволяваща последователно развитие на изследователската идея и нейното задълбочено и прецизно разработване в теоретичен и емпиричен план.

Първа глава е *теоретична*. Направен е преглед на основните виждания на български и чуждестранни изследователи относно същностните аспекти на обучението и развитието на персонала, като са обобщени достиженията до момента и са идентифицирани празноти в проучваната проблематика, дали основание за изследователските търсения на дисертантката в следващите две части на научния труд.

Втора глава има *методико-емпиричен характер*. В нея са представени конструиран модел за оценка и подобряване на ефективността на обучението в организациите, както и методически инструментариум за анализ и усъвършенстване на обучението в организационен контекст. Направени са обосновка на модела и научен и емпиричен коментар относно рамка, елементи, области и индикатори, роля и принос на детерминантите/променливите, изискуемост за коректност и тълкуване на верификацията на конструираните анкетни карти и получените резултати.

Трета глава е *емпирична*. В нея е апробиран методическият инструментариум за анализ и оценка на процеса на обучение в избрани фирми в България, като са направени съответни изводи и са обосновани конкретни предложения и насоки за бъдеща работа.

В **заключението** прецизно са формулирани обобщения, изводи и постигнати резултати.

В основният текст са представени 45 бр. таблици и 25 бр. фигури. Дисертационният труд е допълнен и с 5 приложения. Използваната литература включва 218 източника, от които: 30 – на български език, и 188 – на английски език. Постигната е добра визуализация. Демонстрирана е осведоменост по конкретната тема.

Структурата, вътрешната логика, съдържанието, методическият инструментариум, използваните информационни източници, както и подходящата визуализация чрез таблици и фигури, са позволили да се направи задълбочено изучаване на дефинираната изследователска проблематика в областта на обучението на човешките ресурси и възможностите за усъвършенстване оценката на неговата ефективност на ниво организация.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Дисертационният труд е самостоятелно, оригинално, с интердисциплинарен и многокомпонентен характер на теоретичната проблематика научно съчинение, третиращо въпросите за усъвършенстване на приложните аспекти от обучителните дейности в бизнес организациите и търсенето на ползи от тяхното реализиране – в трудовите, икономическите и чисто управленските измерения на фирмените резултати. Разработката съдържа убедителни и лесно идентифицируеми доказателства за постигнати резултати, по-конкретно следните:

✓ На база разнородни литературни и интернет-източници е проучено статуквото относно достигнато познание в областта на обучението и оценката на неговата ефективност. Извършени са:

- аналитичен преглед на представените в българската и чуждестранната специализирана литература концепции и подходи за изясняване характеристиките на обучението на човешките ресурси в организационния контекст, с насоченост към оценката и ефективността на обучението;
- аналитичен преглед и сравнителен анализ на теоретични модели и подходи за оценка на ефективността на обучението на човешките ресурси в организациите.

Въз основа на систематизираните, анализирани и оценени теоретични достижения са идентифицирани приложните полета за последващо изследователско търсене.

✓ Разработен е адаптиран модел за оценка и подобряване на ефективността на обучението със съпътстващ го методически инструментариум за анализ и усъвършенстване на обучението в организационния контекст, обхващащ: анкетен инструмент за проучване и анализ на състоянието на обучението и развитието на персонала в организациите за пилотното проучване на труда; карта за оценка на рисковите за ефективността на обучението фактори; анкетен инструмент за проучване и оценка на състоянието на рисковите фактори за ефективността на обучението за същинското проучване на труда; методически инструмент: целево разработен индекс за оценка на ефективността на обучението в организациите; ръководство за оценка и подобряване на състоянието на ключовите променливи на ефективността на обучението в организациите; контролен списък на ключовите дейности за привеждане на рисковите фактори в необходимото съответствие.

✓ Проведено е пилотно проучване с цел анализ и оценка на състоянието на обучението и развитието на човешките ресурси в организациите, като необходима предпоставка за получаване на емпирични доказателства за потребността от модел за оценка и подобряване на ефективността на обучението и методически инструментариум за неговото приложение.

✓ Осъществено е емпирично проучване в конкретни организации, дало основание да се твърди, че моделът и съпътстващият го инструментариум за оценка и подобряване на ефективността на обучението са приложими и предоставят значими ползи за организациите.

✓ Получени са емпирични доказателства за потвърждение на тезата и под-тезите на дисертационния труд, на база изпълнение на поставените изследователски задачи.

Постигайки посочените научни и научно-приложни резултати, дисертантът е успял да изпълни поставените цел и задачи, да докаже съобразно формулираните ограничения и направените научни уговорки теза и под-тези, както и адекватно да представи в синтезиран вид съответните обобщения и изводи.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

В дисертационния труд е постигната синергия между теоретично познание и емпирично изследване, която е допринесла не само за реализирането на значими резултати, но и за идентифицирането на редица приноси. В обобщен вид те се свързват с:

Научни приноси:

✓ Проучени и систематизирани са основните фактори, въздействащи върху ефективността на обучението с оглед тяхното по-добро управление. На основата на теоретично проучване са аргументирани и дефинирани три ключови фактора, в качеството им на рискови фактори за ефективността на обучението на човешките ресурси.

✓ Проучени и систематизирани са теоретични модели в обучението на човешките ресурси в организациите, като са открити главните опорни точки и елементи в тях с полезност за дисертационното изследване.

Научно-приложни приноси:

✓ Предложен е адаптиран модел за оценка и подобряване на ефективността на обучението на човешките ресурси, включително методически инструментариум за анализ и усъвършенстване на обучението в организациите. Направен е преход от модел към методика за изследване в съответствие с целта и задачите на дисертационния труд.

✓ Проведено е пилотно проучване по темата на дисертационното изследване, в широк кръг организации, което разкрива в необходимата степен състоянието на обучението и развитието на персонала в тях, както и потвърждава проблемните полета и необходимостта от неговото усъвършенстване.

✓ Проведено е емпирично изследване в конкретна голяма организация, което потвърждава приложимостта и полезността на предложения модел и методически инструментариум в дисертационния труд. На базата на резултатите от изследването са аргументирани препоръки за подобряване на ефективността на обучението в организацията.

Считам, че формулираните приноси отразяват коректно обогатените/доразвитите/новите моменти в областта на научното познание, представени в дисертационния труд. Приемам ги за лично дело на автора.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Представени са *четири самостоятелни публикации* по темата на дисертационния труд. Тяхното съдържание е в съответствие с дискутираната проблематика в разработката. Авторските виждания са апробирани и популяризирани в *една статия на български език* (под печат) и *три доклада*, също на български език, публикувани в сборници от научни конференции, организирани от УНСС – София. В качествено и количествено отношение представените пред научната общност публикации отговарят на изискванията за придобиване на образователната и научна степен „доктор”.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът е в обем от 58 стр. В структурно, съдържателно и стилово отношение той е добре оформен и отразява достоверно в синтезиран вид основните моменти от дисертационния труд: цел, задачи, обект, предмет, теза и под-тези, методологически инструментариум, теоретично и емпирично изследване, постигнати резултати, направени изводи и предложения. Авторефератът включва справка за приносите, в която коректно са формулирани най-важните постижения. Представен е и списък с публикациите, свързани с дисертационния труд. Налице е декларация за оригиналност.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

По отношение съдържанието на дисертационния труд могат да се формулират някои бележки и препоръки. По-съществени от тях са следните:

✓ Целта на изследване е ясна, но от позициите на терминологична издръжаност е необходимо нейното прецизиране, т.е. „положенията“ не се „разработват“.

✓ Представят се множество модели. Къркпатрик е всепризнат, но твърде много се акцентира на неговото виждане, включително в уводната част като лансирани преработени негови постановки (независимо, че в текста на дисертационния труд е видно критичното мнение на дисертанта относно непълнота или ограниченост на модела).

✓ Дисертационният труд би спечелил, ако бе по-задълбочено коментиран въпросът за установените различия в оценките относно индивидуалните и организационните резултати, в допълнение към валидацията на модела.

✓ Добре би било резултатите от проучването да се прокоментират и в отраслов контекст, т.е. установени ли са различия във фактологията и оценките на респондентите от различните икономически дейности (банкови и финансови услуги, търговия, информационни технологии, производство, транспорт и логистика, фармацевтична и изследователска дейност) и къде се идентифицират най-вече отклоненията.

✓ По-прецизно е представянето на библиографията да бъде обособено на литературни източници, интернет-източници, евентуално нормативна уредба и обхват на респондентските проучвания.

Моля, докторантът да отговори на следните въпроси:

– Според Вас, рисковите фактори (трансфер на обучението, мотивация за учене и запазване и съхранение на знанията и уменията във времето), включени в конструкта, равнозначими ли са? Коя от причинно-следствените връзки между отделните двойки рискови фактори е приоритетна като обект за последващо въздействие?

– Възможно ли е на практика да се получат високи оценки за резултатност и ефективност на обучението, което да е обвързано на по-късен етап с доказано/измерено подобро индивидуално трудово представяне и лошо/непроменено организационно представяне? Ако „да“, на какво може да се дължи, според Вас, това несъответствие по целевата ос на приложния аспект на дискутираната обучителна проблематика?

Посочените бележки и зададените въпроси са с уточняващ характер и имат отношение към отделни части от дисертационния труд. Те не омаловажават неговите достойнства и не поставят под съмнение положителната ми оценка.

8. Заключение

Представеният за публична защита дисертационен труд на тема „**Оценяване на ефективността на обучението на човешките ресурси в бизнес организации**“ с автор Мария Йорданова Митева е посветен на проблематика, актуална за икономическата наука. Постигнатите резултати и натрупаният практически опит дават основание да се твърди, че дисертантът притежава качества на изследовател и потенциал за развитие в областта на

науката, както и възможности за мултиплициране на знанията и постигане на синергичен ефект чрез прилагането им на практика в организациите.

Предвид изложеното дотук, изразявам **положителната си оценка** за представения дисертационен труд. Дисертант Мария Йорданова Митева отговаря на всички процедурни изисквания, посочени в ЗРАСРБ и Правилника на УНСС относно присъждането на ОНС „доктор”. С убеденост **препоръчвам на Научното жури**, назначено със Заповед №3225/20.12.2019 г. на Зам.-ректора по НИД на УНСС, **единодушно да присъди образователна и научна степен „доктор” по научна специалност „Икономика и управление (Управление н човешките ресурси)”**, професионално направление 3.8 Икономика, на Мария Йорданова Митева.

05.02.2020 г.
Свищов

Подпис:.....
(Доц. д-р Искра Пантелеева)